

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

2021/1-2

ILMIY-AMALIY JURNAL

TAHRIR HAY'ATI

Q. ABDURASULOVA

Toshkent davlat yuridik universiteti “Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish” kafedrası professori, yuridik fanlar doktori – bosh muharrir

Y. KOLENKO

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi boshlig'i – bosh muharrir

N. SALAYEV

Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor – bosh muharrir o'rinbosari

K. HAKIMOV

Toshkent davlat yuridik universiteti “Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish” kafedrası mudiri, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori – mas'ul muharrir

M. RUSTAMBAYEV

O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiya harbiy-texnik instituti boshlig'i, yuridik fanlar doktori, professor

A. OTAJONOV

Yuristlar malakasini oshirish markazi direktorining o'quv-uslubiy va ilmiy ishlar bo'yicha birinchi o'rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

B. PULATOV

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi akademiyasi “Qonunchilik ijrosi ustidan nazoratni tashkil etish” kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

F. RAXIMOV

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi akademiyasi “Prokurorlik faoliyatini tashkil etish va boshqarish” kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

B. UMIRZAKOV

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi “Kriminologiya” kafedrası katta o'qituvchisi, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

M. O'RAZALIYEV

Toshkent davlat yuridik universiteti “Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish” kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

I. ERGASHEV

Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarma boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

M. KURBANOV

Toshkent davlat yuridik universiteti “Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish” kafedrası dotsent v.b., yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

V. DAVLYATOV

Toshkent davlat yuridik universiteti “Sud, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va advokatura” kafedrası mudiri, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

D. BAZAROVA

Toshkent davlat yuridik universiteti “Jinoyat-protsessual huquqi” kafedrası mudiri, yuridik fanlar nomzodi, professor

A. Baratov

Toshkent davlat yuridik universiteti “Kriminalistika va huquqiy ekspertiza” kafedrası mudiri, yuridik fanlar nomzodi

G. TULAGANOVA

Toshkent davlat yuridik universiteti “Jinoyat-protsessual huquqi” kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

D. SUYUNOVA

Toshkent davlat yuridik universiteti “Jinoyat-protsessual huquqi” kafedrası professor v.b., yuridik fanlar doktori

“Kriminologiya va jinoiy odil sudlov” ilmiy-amaliy jurnali O'zbekiston matbuot va axborot agentligida 2021-yil 18-martda 1160-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Ushbu jurnal O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

ISSN 2181-2179

© Toshkent davlat yuridik universiteti

MUNDARIJA

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. KRIMINOLOGIYA. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

Хакимов Рахимжон Расулжонович ИЛМИЙ ЁНДАШУВ – ЖИНОЯТЧИЛИККА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ	5
Рустамбоев Мирзаюсуп Хакимович ОДАМ САВДОСИГА ҚАРШИ КУРАШ БЎЙИЧА ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ	13
Абдурасулова Қумринисо Раимқуловна КРИМИНОЛОГИЯ ФАНИНИНГ ДОЛЗАРБ ВАЗИФАЛАРИ	24
Камалова Дилдора Гайратовна ТАМОМ БЎЛМАГАН ЖИНОЯТЛАР УЧУН ЖАЗО ТАЙИНЛАШДА ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ПРИНЦИПИ	30
Ниёзова Саломат Сапаровна ОИЛАДАГИ ЖИНОЙИЙ ЗЎРАВОНЛИК ТУШУНЧАСИ ВА ТУРЛАРИ	39
Абзалова Хуршида Мирзиятовна РАЗРАБОТКА ЭФФЕКТИВНОЙ СТРАТЕГИИ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ УБИЙСТВА НА ОСНОВЕ АНАЛИЗА ЛИЧНОСТИ УБИЙЦЫ	46
Ахмедова Гузалхон Уткуровна ВОПРОСЫ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ЖЕНЩИН, ОСВОБОДИВШИХСЯ ИЗ МЕСТ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ	63
Исмоилов Олимжон Юсупжон ўғли ЛАТЕНТ ЖИНОЯТЧИЛИКНИНГ: ТУШУНЧАСИ ВА УЛАРНИ ТАСНИФЛАШНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ	72
Махмудов Суннатжон Азим ўғли ЖАЗО ТАЙИНЛАШДА ҲИСОБГА ОЛИНАДИГАН ҲОЛАТЛАР ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ МЕЗОНЛАРИДАН БИРИ СИФАТИДА	79
Акбаралиева Мухайё Караматулло кизи СПОСОБЫ НАЗНАЧЕНИЯ БОЛЕЕ МЯГКОГО НАКАЗАНИЯ	90

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

Базарова Дилдора Бахадировна К ВОПРОСУ ЭФФЕКТИВНОСТИ УГОЛОВНОГО ПРАВОСУДИЯ	95
Рузметов Ботиржон Хайитбаевич ПРОФИЛАКТИКА ПРЕСТУПЛЕНИЙ – КЛЮЧЕВАЯ ЗАДАЧА УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В СОВРЕМЕННОМ УЗБЕКИСТАНЕ	107
Каримов Бобуржон Зокиржонович ЖИНОЯТ ИШЛАРИНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШДА РАҚАМЛИ ДАЛИЛЛАР БИЛАН ИШЛАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ	117
Хамидов Бахтиёржон Хамидович ЭЛЕКТРОН ЁХУД РАҚАМЛИ ДАЛИЛЛАРГА ОИД УМУМНАЗАРИЙ МАСАЛАЛАР: МУАММО ВА ЕЧИМ	127
Ниязов Максуд Кадамович ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБОСНОВАННОСТИ ПРИ ПРИМЕНЕНИИ МЕРЫ ПРЕСЕЧЕНИЯ В ВИДЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ ПОД СТРАЖУ	146

12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMDAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH. PROBATSIIYA FAOLİYATI

Тулаганова Гулчехра Захитовна, Қодиралиев Саддам Бахтиёржон ўғли ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ ВА УШБУ ФАОЛИЯТНИ МУВОФИҚЛАШТИРИШ	154
Абдуллаева Дилфуза Саидазимовна ОИЛА-ТУРМУШ МУНОСАБАТЛАРИДАГИ ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ПРОФИЛАКТИКАСИ	164
Рахмонова Дилдора Мирзакаримовна ДЕВИАНТ ХУЛҚ-АТВОРЛИ ФУҚАРОЛАР БИЛАН МУЛОҚОТ ҚИЛИШ ТЕХНИКАСИ (ЮНУСОБОД ТУМАНИ ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИ МИСОЛИДА)	171
Хамрақулов Шавкатжон Салимович ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ ФАОЛИЯТИГА ДОИР ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ	179
Эшмуродов Элбек ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ: МИЛЛИЙ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА	189

ИЛМИЙ ЁНДАШУВ – ЖИНОЯТЧИЛИККА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ

Хакимов Рахимжон Расулжонович,

Тошкент давлат юридик университети ректори, ю.ф.д., профессор

Илм йўқ жойда қолоқлик, жаҳолат ва албатта, тўғри йўлдан адашиш бўлади.

Шавкат Мирзиёев

Аннотация. Мазкур мақолада илмий ёндашув – жиноятчиликка қарши курашишнинг муҳим омили юзасидаги масалалар баён этилган. Шунингдек, муаллиф мақолада соҳага оид кадрларни тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишга қаратилган юридик чора-тадбирлар ҳақида ҳам тўхталиб ўтган.

Калит сўзлар: илмий ёндашув, жиноятчилик, қарши курашиш, кадрлар, малака ошириш, қайта тайёрлаш, инновация, ҳуқуқ, давлат.

НАУЧНЫЙ ПОДХОД – ВАЖНЫЙ ФАКТОР В БОРЬБЕ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ

Хакимов Рахимжон Расулжонович,

доктор юридических наук, профессор,
ректор Ташкентского государственного
юридического университета,

Аннотация. В данной статье рассматривается вопрос научного подхода как важный фактор борьбы с преступностью. Также автором обсуждаются правовые меры, направленные на подготовку и переподготовку кадров в сфере.

Ключевые слова: научный, подход, преступность, противодействие, кадры, повышение квалификации, переподготовка, инновация, право, государство.

THE SCIENTIFIC APPROACH - AN ESSENTIAL FACTOR IN FIGHTING AGAINST CRIME

Khakimov Rakhim Rasuldjonovich,

Rector of Tashkent State University of Law,
Doctor of Law, professor

Abstract. This article discusses the scientific approach - the issues of an essential factor in the fight against crime. Also, the author discusses legal measures aimed at training and retraining of personnel in the related field.

Key words: scientific, approach, crime, counteraction, personnel, advanced training, retraining, innovation, law, state.

Ҳар қандай ҳуқуқий давлатда инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг амалда рўёбга чиқиши қонунни қўллаш амалиётига бевосита боғлиқдир. Зеро, ушбу жараённинг самарадорлигини

таъминлашда айнан ҳуқуқ-тартибот органлари ходимларининг билими, малакаси ва касбий кўникмаси муҳим ўрин тутади.

Жорий йилнинг 12 февраль куни Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ички ишлар вазирлигининг кенгайтирилган ҳайъат йиғилишида жиноятчиликка қарши курашиш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасидаги нутқи мамлакатимизда инсон ҳуқуқларини таъминлаш, унинг жамиятда эмин-эркин яшашига қаратилган ишларни янги босқичга олиб чиқишга қаратилди.

2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича **Ҳаракатлар стратегиясида** фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини мустаҳкамлаш, жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш тизимини самарали ташкил этиш **асосий вазифалардан бири** этиб белгиланган.

Бу борада сўнгги беш йилда Давлатимиз раҳбарининг ташаббуси шиддатли, ўз самарасини бераётган, **энг аввало, халқимизни рози қилаётган ислоҳотлар олиб борилмоқда**. Ўтган давр мобайнида жиноятчиликка қарши курашиш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси борасида тизимли ишлар амалга оширилди.

Мамлакатимизда ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва жиноятчиликка қарши курашиш фаолиятига ахборот-коммуникация технологиялари кенг татбиқ қилинмоқда. Жумладан, Тошкентда “хавфсиз шаҳар”, Самарқанд, Бухоро, Хива ва Шаҳрисабз шаҳарларида “хавфсиз туризм”, Паркент туманида “хавфсиз дам олиш” концептуал лойиҳалари жорий этилди.

Ички ишлар вазирлиги фаолияти тубдан ислоҳ этилди. Жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўйича мутлақо янгича тизим йўлга қўйилди. Профилактика инспекторларининг моддий, ижтимоий муҳофазаси кучайтирилди. Ҳуқуқ-тартибот органлари энг замонавий техникалар билан таъминланди. Янги тузилма – Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси ташкил этилди.

Ушбу саъй-ҳаракатлар ўз самарасини бермоқда. Мамнуният билан айтиш керакки, профилактик тадбирлар натижасида жиноятчилик сони йилдан-йилга камаймоқда. Рақамларга эътибор берсак, агар 2016 йилда **87,4 минг** жиноят содир этилган бўлса, 2020 йилда ушбу кўрсаткич **62 минг**ни ташкил этган бўлиб, ўтган даврга нисбатан **қарийб 29 фоизга** тушган. Бу жуда катта кўрсаткич.

Хорижий мамлакатлар тажрибаси таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, ҳар **100 минг** аҳолига Россия Федерациясида **1379 та**, Қозоғистонда **1315 та**, Украинада **1059 та**, Арманистонда **906 та**, Озарбайжонда **266 та**, Тожикистонда **244 та** жиноят тўғри келмоқда.

Қувонарлиси шундаки, мамлакатимизда ушбу кўрсаткич **177 тани** ташкил этади. Бу МДҲга аъзо мамлакатлар орасида энг паст демакдир. Албатта, бунинг замирида Давлатимиз раҳбари томонидан соҳада амалга оширилаётган ислоҳотларнинг самараси ётибди, десак айни ҳақиқатдир.

Соҳага оид кадрларни тайёрлаш тизимини изчил такомиллаштириш муҳим

Соҳага оид кадрларни тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишга қаратилган изчил мамлакатда юридик чора-тадбирлар рўёбга чиқарилмоқда. Зеро, жиноятчиликка

қарши курашиш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, энг аввало, **инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, аҳолининг тинчлигини мустаҳкамлаш билан чамбарчас боғлиқлигидан келиб чиқиб**, Давлатимиз раҳбарининг доимий диққат марказида бўлиб келмоқда.

Бугун жаҳонда COVID-19 пандемияси шароитида рўй бераётган глобал ўзгаришлар барча соҳалар қатори, ҳуқуқ-тартибот органлари тизимини тубдан ислоҳ қилишни, ҳуқуқ устуворлигини таъминлай оладиган ҳар томонлама профессионал ва замонавий кадрлар тайёрлашни тақозо этмоқда.

Бунда айниқса, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, жиноятчиликка қарши курашиш, жиноятларни тергов қилиш ҳамда жамоат хавфсизлигини таъминлашда илмий ёндашувни таъминлашга алоҳида эътибор берилмоқда.

Хусусан, Ички ишлар вазирлиги Академияси фаолияти тубдан ислоҳ қилиниши ва Тошкент давлат юридик университетининг Ихтисослашган филиали ташкил этилиши ҳуқуқ-тартибот соҳасидаги шиддатли ислоҳотларни амалга оширишга қодир юридик кадрларни тайёрлашга қаратилгани билан аҳамиятлидир.

Бундан ташқари, **Самарқанд, Наманган ва Термиз давлат университетларида “юриспруденция” йўналиши бўйича юридик факультетлар** ташкил этилди. Бу эса ўз навбатида, ҳудудлардаги иқтидорли ёшлар учун тенг таълим олиш имкониятларини кенгайтириш, шунингдек, олий таълим муассасалари ўртасидаги соғлом рақобат таълим сифатини ўсишига замин яратди.

Шунингдек, бугунги кунда прокуратура органларини том маънода **“халқ прокуратураси”**га айлантириш мақсадида Бош прокуратура Академиясида прокуратура органлари ходимларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш билан бирга, соҳага оид чуқур илмий-тадқиқот ишлари ҳам амалга оширилмоқда.

Бир сўз билан айтганда, халқимиз манфаатларидан келиб чиққан ҳолда ушбу соҳага юқори малакали кадрларни тайёрлашга оид ислоҳотларни амалга оширишни замоннинг ўзи талаб қилаётган эди, десак муболаға бўлмайди.

Айни пайтда, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикасида юридик таълим ва фанни тубдан такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5987-сон Фармонида асосан Тошкент давлат юридик университетида **«илмий-инновацион марказ – кафедра – ишлаб чиқариш»** триадаси тизими яратилди. Бу эса ўз навбатида, соҳага оид илмий ижод ва амалиёт узлуксизлигини таъминлашга хизмат қилади.

Университетда **“Криминалистика ва суд экспертизаси”, “Суд, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва адвокатура”, “Жиноят ҳуқуқи, кримнология ва коррупцияга қарши курашиш”** каби янги кафедралар ташкил этилди. Уларнинг методологик базаси кучайтирилди.

Шу билан бирга, университетнинг етакчи хорижий таълим ва илмий муассасалари билан ҳамкорлигини фаоллаштириш орқали эркин халқаро алмашувни жорий қилиш имконияти яратилди. Масалан, **“Халқаро арбитраж ва низоларни ҳал қилиш”** ҳамда **“Адвокатлик фаолияти”** йўналишлари бўйича магистрлар тайёрлаш йўлга қўйилди.

Таъкидлаш жоизки, мамлакатимизда жиноятчиликка қарши курашиш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси борасида муаммолар ҳам йўқ эмас. Давлатимиз раҳбарининг Ички ишлар вазирлигининг кенгайтирилган ҳайъат йиғилишида бу борадаги ишларга холис **баҳо берибгина қолмай**, мавжуд муаммолар, шу жумладан кўпгина масалалар ҳамда **уларнинг оқилона ечимини топиб берди.**

Хусусан, бугунги кун талабига мос, профессионал, энг муҳими, Ватанини севадиган, ҳалол ва адолатли кадрларни тайёрлаш, бу борада таълим жараёнига илғор хорижий тажрибани жорий этиш тараққиётимизнинг энг муҳим йўналишлардан бири эканлигига урғу берилди.

Юнусобод туманида ўзига хос тажриба ва методика яратилади

Президентимизнинг маърузаларидан келиб чиқиб, амалиётчилар билан бир қаторда, юридик фан ва таълим соҳасида фаолият юритаётган мутахассислар, тадқиқотчилар ва зиёлилар муҳим устувор вазифаларни белгилаб олди.

Маълумки, муайян ҳудудда криминоген вазиятнинг туб илдизини ўрганмай туриб, уни бартараф этиш бўйича таъсирчан чораларни белгилаш мумкин эмас. Бундан юқори самара кутиш амри маҳол. Қолаверса, сўнгги йилларда бирон-бир янги механизмларни йўлга қўйишда эксперимент тариқасида муайян ҳудуд танлаб олиниб, ислохотнинг таъсирчанлигини баҳолашда самарали фойдаланилмоқда.

Президентимизнинг нутқидан келиб чиқиб, Университет Тошкент шаҳрининг Юнусобод тумани мисолида жиноятчилик ҳолатини ҳар томонлама илмий тадқиқ этишни асосий вазифалардан бири этиб белгилади. Нима учун айнан мазкур тумани, деган ҳақли савол туғилиши табиий. Айтиш керакки, Юнусобод ҳудуди ва аҳолисининг сони жиҳатдан азим пойтахт туманларининг ичида энг йириги ҳисобланади. Қолаверса, Университет ва унинг Ихтисослашган филиали айнан мазкур туманда жойлашган. Бу эса, ўз навбатида, тадқиқотчи олимлар ва мутахассисларнинг ҳудудда илмий фаолиятни йўлга қўйишида ўзига хос қулайлик яратади.

Шу боис, Университет томонидан тумандаги жиноятчилик даражаси юқори бўлган “Хусниобод” ва “Матонат” маҳаллалари танлаб олиниб, уларда илмий ёндашув асосида ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш, жиноятчиликни жиловлаш бўйича методика ва тажриба яратиш юзасидан Йўл харитаси ишлаб чиқилди.

Туман ҳокими, прокурори, ички ишлар органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бошқармаси бошлиғи ҳамда Университет ректори томонидан тасдиқланган ушбу ҳужжатда маҳаллаларда жиноятчилик сабаблари ва унга имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш ва таҳлил қилишга қаратилган **10 дан ортиқ** аниқ вазифалар белгилаб олинди.

Эндиликда “Хусниобод” ва “Матонат” маҳаллаларининг геоинформацион харитасини ишлаб чиқилади, сўнгги беш йилда жиноятчилик ҳолати, содир этилган жиноятлар сабаблари ва унга имкон берган шарт-шароитлар аниқланади ва таҳлил қилинади, жиноят содир этган шахслар ҳамда жабрланувчиларнинг виктимологик портрети яратилади.

Шунингдек, фош этилмаган жиноятлар бўйича танланма асосда 5 та жиноят иши доирасида тергов қилиш муаммолари илмий тадқиқ этилиб, уларнинг ечими бўйича илмий-амалий тавсиялар ишлаб чиқилади.

Айни дамда, “Хусниобод” маҳалласида 2637 та оила истиқомат қилса, “Матонат” маҳалласида жойлашган 3350 та оила яшайди. Университет Юридик клиникаси мазкур маҳаллалар аҳолисига ҳар ойда камида икки маротаба сайёр қабуллари ташкил этишни режалаштирган.

Бунда маҳалладаги криминоген вазиятни таҳлил қилиш ва яқунда мавжуд ҳолатни яхшилаш юзасидан услубий кўмак бериш назарда тутилмоқда. Натижа аниқ – туманда

“маҳаллабай” тизими асосида жиноятчиликни аниқлаш, унинг олдини олиш бўйича намунавий методология ишлаб чиқилади. Асосий мақсад мамлакатимизнинг барча ҳудудларида ҳуқуқбузарликка қарши курашиш бўйича ягона ва самарали ёндашувни таъминлаш имконини яратишдан иборат.

Чиндан ҳам, ҳар бир маҳаллани жиноятчиликдан холи ҳудудга айлантириш, бу борада бефарқлик, лоқайдлик ҳолатларига барҳам бериш жамиятда тинч ва осойишта ҳаётни таъминлашнинг асосий шартларидан биридир.

Айни пайтда, **профилактика инспектори** жамоат хавфсизлигини таъминлашда энг қуёи бўғинларидан бири, шунингдек, ҳуқуқбузарлик билан энг биринчи галда тўқнаш келувчи ҳуқуқ-тартибот органи ходими десак, тўғри бўлади.

Бугунги профилактика инспектори аслида қандай бўлиши керак? Қандай сифатларга эга бўлиши ва қайси талабларга жавоб бериши лозим?

Тўғриси айтганда, ушбу саволга жавоб бериш бир тарафдан осон, иккинчи тарафдан ўзига хос мураккаб ҳисобланади. Лекин, бир нарса аниқ – бугунги шиддатли ўзгаришлар жараёнида профилактика инспекторининг билими мунтазам янгиланиши, малака ва кўникмаси доимий оширилиши, бир сўз билан айтганда, бугунги ахборот асри талабларидан келиб чиқиб, реал воқелик ва ислохотларга ҳамоҳанг бўлиши зарур.

Шу боис, профилактика инспекторлари, терговчиларнинг билим, малака ва кўникмаларини ошириш мақсадида бир қатор таъсирчан чора-тадбирларни амалга оширишни ўз олдимишга мақсад қилганмиз.

Хусусан, сўнгги йилларда кўп содир этиладиган жиноятларнинг криминалогик тавсифи, уларга қарши курашиш, олдини олиш ва профилактика қилиш, бу турдаги жиноятларни тергов қилиш услубиёти юзасидан содда, халқчил тилда камида 10 номдаги илмий-оммабоп рисола тайёрлаш ва ҳар бир профилактика инспекторига етказиш бош мақсадларимиздан ҳисобланади.

Қолаверса, ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш, жиноятчиликни жиловлаш бўйича долзарб мавзулар юзасидан Юнусобод тумани мисолида камида 3 та докторлик (PhD, DSc) илмий тадқиқотлари, 50 га яқин битирув малакавий иши ва магистрлик диссертацияларини тайёрлаш назарда тутилган.

Юридик фан ва таълим – соҳани ривожлантириш “драйвери”

Университет томонидан бошланган ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўйича **замонавий, инновацион онлайн ўқув порталини яратиш ишлари** илмий ижод ва амалиёт уйғунлигини таъминлашда муҳим қадам бўлиши шубҳасиз. Мазкур портал профилактика соҳасидаги қонунчилик базаси, қонун ҳужжатлари шарҳлари, ўқув, услубий қўлланма, илмий мақолалар, ахборот-таҳлилий ва статистик материаллар ҳамда бошқа адабиётлар туркумидан иборат бўлади ва мунтазам янгиланиб борилади.

Яна бир муҳим янгилик, Университет ташаббуси билан, тез-тез содир этиладиган ҳуқуқбузарлик ва жиноят турларида келиб чиқиб, уларни аниқлаш, олдини олиш ва баратараф этиш бўйича услубий кўрсатмаларни тайёрлаш, зарура ахборот материалларини уларга етказиш бўйича чора-тадбирлар амалга ошириш режалаштирилган. Мазкур вазифалар ҳуқуқ-тартибот органларининг юкини енгиллаштириш билан бир қаторда, ҳудудда соҳага оид муаммоларни ҳал этишнинг ягона ёндашувини ишлаб чиқишда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Юқорида қайд этилган ташкилий ишларни тизимлаштириш мақсадида Университетда яқин истиқболда **“Криминология ва жиноят-ижроия ҳуқуқи” кафедрасини ташкил этиш** режалаштирилган. Ушбу кафедра айнан ҳуқуқбузарликларни барвақт аниқлаш, уларнинг олдини олиш бўйича фундаментал илмий тадқиқот базасини яратишда муҳим аҳамият касб этади. Шу сабабли, хорижий ҳамкор олий таълим муассасалари, хусусан Германиянинг Регенсбург, Япониянинг Нагоя университетлари билан ҳуқуқбузарликларни олдини олиш бўйича илмий тадқиқот ишларини йўлга қўйиш асосий мақсадларимиздан биридир.

Айни пайтда Университет муассислигида **“Юридик фанлар ахборотномаси”, “Юриспруденция”, “Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили”, “TSUL Legal Report”** илмий-амалий журналлари фаолият кўрсатмоқда. Уларда илмий тадқиқотчилар, олимларнинг доимий равишда соҳага оид долзарб масалалар ва уларнинг ечими бўйича аниқ таклифлари илгари сурилмоқда. Ушбу нашрларда ҳуқуқнинг долзарб назарий ва амалий муаммолари, хусусан, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва уларни профилактика қилиш бўйича мақолалар эълон қилиб борилмоқда.

Эндиликда соҳага оид Университет томонидан **“Криминология ва жиноий одил судлов”** илмий-амалий, таҳлилий журнални таъсис этиш мақсадга мувофиқ. Келгусида мазкур нашр Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси томонидан диссертациялар асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилади.

Журналда энг аввало, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар билан ҳамкорликда мамлакатимиздаги мавжуд криминоген вазият аниқ статистик маълумотлар асосида таҳлил қилиниши, мавжуд муаммолар юзасидан илмий асосланган хулосалар, таклиф ва тавсиялар бериб борилиши, шунингдек, илғор халқаро ва бой хорижий тажриба кенг ёритилиши кўзда тутилган.

Галдаги муҳим вазифа амалиёт ходимларини илм-фандаги энг сўнгги янгиликлардан хабардор қилиб бориш, уларнинг билим ва малакаларини ошириш, шунингдек, назария – амалиёт интеграциясини таъминлаш мақсадида ушбу журналларни ҳуқуқ-тартибот органларига мунтазам етказиб туриш ҳисобланади.

“Дунёда илмдан бошқа нажот йўқ ва бўлмагай”

Дарҳақиқат, Имом Бухорий бобомизнинг ушбу фикрлари нечоғлик тўғри эканлигини даврнинг ўзи исботлаб турибди. Айни пайтда, юридик фан ва таълим фидойиларининг олдида бир қатор долзарб масалалар борки, улар соҳа ривожига катта тўртки бериши аниқ.

Биринчидан, бугунги кунда дастлабки тергов ҳаракатларини илмий ёндашувсиз тасаввур этиб бўлмайди. Зеро, илмсиз келажак йўқ. Шу боис, тергов органларида оғир ва очиш қийин бўлган жиноятларни тергов қилишга методик жиҳатдан кўмаклашувчи **илмий-методик бўлимлар ташкил қилиш** ҳамда тегишли йўналишлар бўйича тергов амалиётига оид **даврий нашрларни** (тергов амалиёти таҳлили) **чоп этишни** йўлга қўйиш зарур.

Ушбу тузилмалар ҳар бир жиноятни тергов қилиш услуги, содда қилиб айтганда, жиноят содир этилганда терговчи ишни нимадан бошлаб, қандай яқунлашигача бўлган барча жараёнларни батафсил услубий кўрсатмалар тайёрлаб беради. Ушбу амалиёт терговчиларда касб маҳоратини оширишда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Иккинчидан, аччиқ бўлса ҳам тан олиб айтиш керакки, Инновацион ривожланиш вазирлиги томонидан сўнгги уч йил ичида **юриспруденция соҳасида бирорта ҳам**

инновацион, фундаментал ва амалий лойиҳалар ажратиш бўйича ишлар ачинарли аҳволда қолмоқда. Бу эса, криминология, ҳуқуқбузарликлар профилактикасига оид замонавий ёндашув ва илмий асосларни яратиш имконини бермаяпти.

Шу мақсадда, академик ҳамжамият томонидан илмий ёндашувлар асосида ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш, жиноятчиликни жиловлаш соҳасидаги илмий тадқиқотларни молиялаштириш, илмий ишларни тижоратлаштириш мақсадида **алоҳида манзилли инновацион грант лойиҳаларини эълон қилиш тизимини жорий этиш** мақсадга мувофиқ.

Масалан, келгусида профилактика инспекторлари билан тезкор боғланиш ва содир этилган жиноятлар ҳақида зудлик билан хабар бериш имкониятини яратувчи **онлайн платформа ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ**. Бундан ташқари, инновацион грант асосида ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўйича мутахассисларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш, малакасини ва ҳуқуқий билимларини ошириш бўйича замонавий, инновацион **онлайн ўқув портали ишлаб чиқиш сингари инновацион лойиҳалар ҳаётга татбиқ этиш муҳим аҳамиятга эга бўлиши мумкин**.

Шунингдек, республика ҳудудларининг криминоген вазиятини ўрганиш методологиясини яратиш, ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишда замонавий АКТ имкониятларини қўллаш, фирибгарлик, кибержиноятчилик профилактикасини такомиллаштириш мавзуларида **фундаментал лойиҳалар бўйича танловлар эълон қилиб бориш** лозим.

Ушбу чоралар соҳага ушбу амалиётнинг жорий этилиши олимлар учун чуқур илмий тадқиқот олиб бориш имконини яратган бўлар эди.

Учинчидан, бугунги кунда юриспруденциянинг турли соҳалари бўйича илмий изланишлар олиб борилмоқда. Айтиш керакки, жиноятчиликнинг олдини олиш, жиноятнинг содир этилиш сабаблари ва унга имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш ва бартараф этишга оид илмий тадқиқотлар сифати ҳамда самарадорлигини ошириш мақсадида олий таълимдан кейинги таълим дастурлари учун йиллик ажратиладиган қабул квоталари сони етарли даражада эмас.

Хусусан, бугунги кунга қадар 12.00.08 – Жиноят ҳуқуқи. Криминология. Жиноят-ижроия ҳуқуқи ихтисослиги бўйича атиги **2 та ўрин** ажратилган бўлиб, бу ҳолат мазкур соҳадаги илмий-тадқиқотлар сифатига сезиларли салбий таъсир кўрсатиб келмоқда.

Умуман, юртимизда юриспруденция соҳасидаги илмий тадқиқот ишлари салмоғи ҳавас қилгулик даражада эмас. Биргина 2014 йилда АҚШда **67 минг**, Германияда **28 минг**, Буюк Британияда **25 минг**, Хиндистонда **24 минг** ва Японияда **16 минг** тадқиқотчи фан доктори (PhD) илмий даражасига эришган. Мазкур кўрсаткич ҳам мамлакатимизда юриспруденция соҳасида илмий тадқиқот ишларини жадаллаштириш зарурлигини яққол тасдиқлайди.

Шу боис, Университетда жиноятчиликнинг олдини олиш ва уларни профилактика қилиш соҳасида олий таълимдан кейинги таълим дастурлари учун йиллик ажратиладиган қабул квоталари сонини **беш бараварга** ошириш мақсадга мувофиқ. Бу ўз навбатида, аниқ муаммони ҳал этишга қаратилган илмий тадқиқот ишларининг амалий натижадорлигини оширишга хизмат қилади.

Тўртинчидан, илм-фан ва амалиёт уйғунлигини таъминлаш бугун ҳар қачонгидан долзарб масала ҳисобланади. Уларнинг ҳар иккиси бир-бирини тўлдиради, зеро амалиётчилар илм вакилларида илмий асослантирилган хулосаларни кутишса, ўз навбатида, олимлар улардан янги чақириқларни қабул қилади.

Хусусан, илғор хорижий тажрибадан келиб чиқиб, **жиноятчиликка қарши курашиш ва жамоат хавфсизлигини таъминлашга масъул идораларнинг бюджетдан ташқари маблағлари ҳисобидан** илмий-тадқиқот ва таълим ташкилотларига жиноятлар сабаблари, жиноятчи шахсини, криминоген вазиятни ўрганиш ва таҳлил қилиш, оғир ва очиш қийин бўлган жиноятларни тергов қилишнинг замонавий услубиётини яратиш каби долзарб масалалар бўйича илмий тадқиқот амалга ошириш учун **давлат буюртмаларини бериш амалиётини жорий этиш мақсадга мувофиқ**. Бу эса, соҳа ривожига йўлида ҳар қандай муаммони илмий ечим орқали самарали ҳал этиш имконини беради.

Шу билан бирга, докторлик диссертациялари мавзулари маълумотлар базасини соҳага оид долзарб муаммолар асосида мунтазам янгилаб бориш лозим. Бунда илмий тадқиқот иши натижаси сифатида жиноятчилик ҳолати пасайишига хизмат қилиши даркор.

Бешинчидан, сир эмаски, илмий тадқиқот ишининг сифати зарур материаллар, хусусан, суд, ҳуқуқни қўллаш ва назорат амалиётининг статистик ҳисоби ҳамда таҳлили натижаларига бевосита боғлиқ бўлади.

Шу жиҳатдан, бугунги кунда соҳада чуқур илмий тадқиқот олиб бориш учун амалиёт материаллари, жумладан статистика билан танишиш имконияти чекланган. Масалан, Давлат статистика қўмитаси расмий сайтида эълон қилинаётган ахборот тўлақонли ва кенг қамроқли тадқиқот олиб бориш учун етарли эмас.

Шу боис, жиноий-ҳуқуқий статистикадан фойдаланиш тизимини такомиллаштириш мақсадида жиноятчилик ва ҳуқуқбузарлик ҳолати юзасидан очиқ маълумотлар базасини кенгайтириш, жумладан содир этилган жиноятлар бўйича барча маълумотларни ўзида акс эттирувчи **criminal.stat.uz** порталини ишга тушириш лозим.

Ушбу портал жиноятчилик ҳолати, унинг барча криминологик жиҳатлари, яъни жиноятлар сони, тури, динамикаси, жиноят содир этган шахсга оид хусусиятлар (жинси, ёши, касби ва б.), ҳудудлар, яъни “Республика–вилоят–туман–шаҳар–маҳалла” кесимида тақдим этишни йўлга қўйиш зарур.

Олтинчидан, Университетда 2021-2022 ўқув йилидан бошлаб Ҳуқуқий журналистика соҳасида кадрлар тайёрлаш мақсадида **“Ҳуқуқ ва журналистика”** магистратура мутахассислигини очиш режалаштирилган. Бу, ўз навбатида, ҳуқуқий мавзуларни профессионал ёритишга, журналистлик фаолиятни амалга оширишда қонун устуворлиги тамойилига риоя этилишига, оммавий ахборот воситалари орқали ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши самарали курашишга ва пировардида жамиятда ҳуқуқ устуворлигини таъминлашга хизмат қилади.

Хулоса

Илмсиз тараққиёт ва ривожланишни тасаввур этиб бўлмайди. Бугунги шароитда олий таълим тизимига замонавий илм-фан ютуқларини кенг жорий этиш, уларни реал воқелик билан узвийлигини таъминлаш, забардаст олимларимизнинг илмий салоҳиятидан мақсадли фойдаланиш ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Давлат раҳбарининг мамлакатимизнинг ҳар бир фуқароси ва унда яшовчи инсонларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашга қаратилган жиноятчиликка қарши курашиш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ишларида илмий ҳамжамият оддий иштирокчи эмас, балки ушбу шиддатли ўзгаришларда фаол ташаббускор қатлам сифатида соҳа ривожига ҳал қилувчи ҳиссасини қўшишига ишонамиз.